

АКСІОЛОГІЧНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ТУРЕЦЬКОГО ПИСЬМЕННИКА ЯВУЗА БАХАДИРОГЛУ

AXIOLOGICAL MOTIVES IN THE OEUVRE OF THE TURKISH WRITER YAVUZ BAHADIROGLU

Киричук-Хассан Саїд Хассан У.І.,
orcid.org/0000-0002-8812-3296
асистент кафедри тюркології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Із початків формування людського суспільства до сьогодні, часу новітніх технологій та глобалізації, література відіграла важливу роль як у становленні, так і у розвитку кожної соціальної групи людей. Зокрема, багато уваги приділялося і продовжує приділятися творенню дитячої літератури, адже саме вона сприяє вихованню малечі. В своїй більшості твори для дітей слугують не тільки для розваги і задоволення, а й відображають світ духовних і моральних цінностей героїв, які спонукають читача аналізувати ті чи інші вчинки дійових осіб, задумуватись над хорошими чи поганими справами, тощо.

Історія турецької літератури, зокрема її дитяча складова, як і всі інші літератури світу, порушує проблеми добра і зла, красивого і потворного, світлого і сірого, тощо. Турецька література, яка своїми духовними цінностями спирається на духовне буття східного мусульманського світу особливо акцентує і загоє у своїх творах зазначені питання. Адже мусульманський світ надзвичайно болісно і гостро завжди сприймав різницю між добром і злом, що базується на віровченні ісламу та його духовних традиціях. Це не могло оминути такий потужний пласт культурного простору, як дитяча література.

Сучасну турецьку дитячу літературу презентують в основному відомі педагоги. Книги різних жанрів, що розраховані на дітей різних вікових категорій, досить активно пропагуються сучасними турецькими видавництвами. Проте постає питання про те, чи якісна ця продукція з точки зору змістового наповнення та матеріального вираження. Аналізуючи сучасні тексти для дітей Явуза Бахадироглу, можемо побачити, що теми його творів безпосередньо пов'язані із теорією та практикою виховання дітей, становленням ще зовсім юних читачів як особистостей, суспільно та національно свідомих громадян, у яких повинні правильно сформуватись соціальні гендерні ролі, але особливу увагу письменник приділяє моральному становленню дітей та звертає увагу саме на їх моральні цінності.

Ключові слова: дитяча література, аксіологічність, моральні цінності, Явуз Бахадироглу.

From the beginning of the formation of human society to the present, the time of the latest technologies and globalization, literature has played an important role in both the formation and development of every social group of people. In particular, a lot of attention was paid and continues to be paid to the creation of children's literature, because it contributes to the education of children. Most of the works for children serve not only for entertainment and pleasure, but also reflect the world of spiritual and moral values of the heroes, which encourage the reader to analyze certain actions of the protagonists, think about good or bad deeds, etc.

The history of Turkish literature, in particular its children's component, like all other literatures of the world, raises issues of good and evil, beautiful and ugly, light and gray, etc. Turkish literature, which with its spiritual values is based on the spiritual being of the Eastern Muslim world, especially emphasizes and emphasizes the mentioned issues in its works. After all, the Muslim world has always painfully and acutely perceived the difference between good and evil, which is based on the creed of Islam and its spiritual traditions. This could not bypass such a powerful layer of cultural space as children's literature.

Modern Turkish children's literature is mainly presented by well-known teachers. Books of various genres, designed for children of various age categories, are quite actively promoted by modern Turkish publishing houses. However, the question arises as to whether this product is of high quality in terms of content and material expression. Analyzing Yavuz Bahadyroglu's modern texts for children, we can see that the themes of his works are directly related to the theory and practice of raising children, the formation of still very young readers as individuals, socially and nationally conscious citizens, who must correctly form social gender roles, but the writer pays special attention to the moral development of children and pays attention to their moral values.

Key words: children's literature, axiological aspect, moral values, Analyzing Yavuz Bahadyroglu.

Постановка проблеми. Турецька дитяча література це об'ємний пласт різнопланових творів, які доповнюють світ всього тюркського мистецтва взагалі. Дитяча література Туреччини своїм корінням сягає до далеких перших тисячоліть нашої ери і з розвитком цивілізації вона подає свої нові форми, нові теми та нові жанри, що збагачують культурний розвиток країни. Однак від-

сутність всеохоплюючих публікацій, написаних на достатньо хорошому науковому рівні, що розглядають становлення та розвиток цієї літератури, особливо до республіканського періоду, зумовлює зацікавленість до даного пласту літератури.

Як і у більшості країн світу турецька література свій шлях розвитку розпочинала з усної народної творчості. Ще не зовсім письменники, а мандрів-

ники збирали кола дітей, для того щоб розважити їх повчальними розповідями, заспівати веселих дитячих пісень, зацікавити загадками та скоромовками, навчити малечу словам народної мудрості – прислів'ям та приказкам. Яскравим прикладом дитячої літератури до становлення Турецької Республіки можна вважати Ходжу Насреддіна.

Приклади творів, які використовувались до проголошення Турецької Республіки часто густо використовувались в будинках, що організовували розваги для дітей. У просвітництві та вихованні дітей значну роль відігравали ігри «Чорноока дівчина», «Маддах», «Хадживат» тощо, що ставилися у громадських місцях або ж просто на вулицях де було багато дітей.

Початком становлення турецької дитячої літератури можна вважати 1839 р., який супроводжувався періодом Танзімату. Період Танзімату ознаменувався боротьбою прихильників феодальної культури, і публіцистів та письменників, які пропагували ідеї буржуазної освіти, близькість до реального життя та критикували феодальний деспотизм. Цей період став перехідним для турецької літератури. Саме в це період був зроблений різкий і швидкий перехід від середньовічної традиції до літератури нового часу. Література періоду Танзімату сприйняла новим реформаторським ідеям і безпосередньо виступала їх провідником. Вона об'єднувала європейські культурні традиції з народною формою турецької мови.

Починаючи з 30-х років ХХ століття, з приходом до влади у Туреччині Атаюрка, запроваджується низка реформ, що передбачає орієнтацію країни на Захід. Започатковується новий для турків алфавіт і відбуваються значні реформи в літературі загалом. Спостерігається тенденція створення літературних творів суспільного характеру. Запроваджується проведення у школах та бібліотеках літературних виставок, тижнів читання та інших заходів, які звертають увагу суспільства на зростання інтересу до дитячої літератури зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Розвиток турецької дитячої літератури тісно пов'язаний з розвитком світової літератури загалом, адже це об'ємний пласт різнопланових творів, які доповнюють тюркське мистецтво. Дитячу літературу Туреччини досліджували А. Ялчин, Р. Айташина, О. Акбаш, А. Акпинар, Е. Гьокшен, однак можемо говорити про недостатню кількість вичерпних досліджень щодо турецької дитячої літератури у роботах вітчизняних тюркологів та літературознавців.

Постановка завдання. Метою нашої роботи було проаналізувати літературні твори турець-

кого дитячого письменника Явуза Бахатироглу і виокремити в них аксіологічні мотиви, що сприяють вихованню юних читачів. Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**: розглянути розвиток турецької дитячої літератури і проаналізувати її виховний аспект; дослідити аксіологічні мотиви дитячої літератури на прикладі творів Явуза Бахатироглу; сформувати загальну картину духовних та моральних цінностей у творах сучасних турецьких дитячих письменників.

Виклад основного матеріалу. Явуз Бахадироглу розпочав свою кар'єру з журналістики, але згодом, ставши батьком трьох дітей вирішив присвятити частину свого часу написанню дитячих романів та розповідей.

Одним із особливо популярних його творів є роман «Підводна країна», який розповідає про життя риби на ім'я Килич. У своїй книзі від імені головного героя Килича автор розповідає різні події з життя мешканців підводної країни. Явуз Бахадироглу звертає увагу дітей на те, що Підводна країна досить схожа на побудову сучасної Туреччини. У ній є президент, закони і правила, кожен з героїв займає своє особливе місце в підводному казковому суспільстві і кожен живе на користь і благо держави. Цікавим є те, що миролюбні жителі Підводного царства свідомо розуміють, що наприкінці свого життя вони повинні слугувати їжею для людей, риби миряться з цією долею і не йдуть наперекір долі, адже знають, що люди виловлюють тільки старих риб, а молодих і маленьких випускають назад у море. Проте трагічним стає те, що деякі люди не звертають уваги на моральні цінності і заради наживи виловлюють молодих риб, вони викидають у море вибухові речовини, які масово вбивають морських тварин. Таким чином загинув брат головного героя Качи. Не тільки ця проблема постає перед жителями Підводної країни. Мирні маленькі рибки потерпають від нападу акул, які безжалісно ковтають всю морську живність. Головний герой роману Килич та його земляки пропонують мирним способом вирішити проблему, однак акули, змовившись з восьминогами не хочуть йти на поступки і продовжують нападати на мирних риб. Однак кмітливий Килич знаходить вихід з ситуації. Він зі своїми друзями та родичами заманює акул у сітки, які приготували для риб люди. Кінець роману дуже зворушливий, юного Килича величають як героя, але він відмовляється від почесностей, тому що під час визвольної операції загинув його улюблений брат Міні.

Читаючи роман, можна зробити висновок про те, що його текст наповнений аксіологічними

мотивами. Автор зображує ширю дружбу риб, уважне ставлення молоді до батьків, сміливість та відвертість, руйнівні наслідки війни тощо. Однак найяскравіше зображуються мотиви патріотизму, любові до країни та, звичайно, свободи. В кінці твору автор каже:

«Kendi hürriyetimizi koruduğumuz gibi başkalarının hürriyetine de saygı duymasını bilmeliyiz. Hürriyet engin bir duygudur. İnsanların kafasından bunu söküp atmak mümkün değildir».

«Ми повинні поважати свободу інших так – як захищаємо власну. Свобода – це глибоке відчуття. Його неможливо просто так взяти і викоринити з людського розуму» [4, с. 96].

Принципова цінність свободи в найрізноманітніших її проявах – це одне з фундаментальних понять, що формує сучасну цивілізацію. Тому у своєму романі «Підводна країна» Явуз Бахадироглу наголошує на аксіологічному аспекті свободи, що важлива для кожного свідомого громадянина Туреччини. Він підводить дітей до розуміння свободи як великого дару, що подарований людям Богом, якого ніхто немає права забрати, висвітлюючи це дитячим казковим способом.

Ще один роман Явуза Бахадироглу, у якому яскраво виражена лінія аксіологічності – «Я стану лікарем». Цей твір розповідає про маленького хлопчика, якого звали Аділь. Головний герой роману переживає складне дитинство, адже у його вісім років помирає батько, матері приходить тяжко працювати, щоб прогодувати сім'ю. Однак хлопець не скаржиться на долі і всіма своїми маленькими силами допомагає матері. Через нестачу коштів на їжу і через тяжку працю мати захворіла. Та знайшовся добрий чоловік-аптекарь, що прийняв Аділья і його матір до себе жити в заміні на те, що хлопчик буде доглядати за його малюком, який залишився без матері. Все було добре, аптекарь Шереф навіть приносив препарати для лікування матері Аділья, однак їх знову спіткала біда. Шереф прибираючи в аптеці впав зі сходів і помер. Теща Шерефа вигнала хлопчика з матір'ю з дома і забрала малюка. Повернувшись в село, в якому сім'я мешкала раніше син з мамою побачили, що їх будинок розвалила буря. Їм знову довелося переїхати до родича, Аділеного дядька – Коруджу. Мамі ставало гірше, хвороба прогресувала, на лікування коштів не було, хоч юнак працював з дядьком на полі з ранку до ночі. Одного дня по серлі розійшлася чутка, що приїхав сюди новий лікар. Аділь з дядьком зразу ж відправили матір на огляд до цього лікаря. Справи були кепські, жінка була в поганому стані, їм могли допомогти тільки дорогі ліки з Німеччини,

на які у хлопця і його родича не було коштів. Зворушливою постає сцена розмови лікаря з хлопцем, де той благає про допомогу мамі і говорить, що він ладен себе продати заради життя матері.

«Siz yazın o ilacı. Ben ne yapar yapar para bulurum. Gerekirse satılırım. Evet satılırım. Bir zengine satılırım kendimi. Ömür boyu ona esir olurum. Hizmetine bakarım. Her iş gelir elimden. Ağır işler yapmaya alışkınım».

«Ви напишіть ті ліки. Щоб не було, я знайду гроші. Якщо треба буде, то продамся. Так продамся. Якомусь багатію продам себе. Впродовж свого життя буду його рабом. Буду прислужувати йому. Я все вмю робити. Я звик тяжко працювати» [2, с. 22].

Ця цитата демонструє багатий духовний світ хлопця, для якого батьки – це найбільша цінність на землі. Аділь будучи ще зовсім малим розуміє, що мама – це найдорожче, що є на світі. Він всілякими шляхами намагається вилікувати її, хоча це здається неможливим. Фінал цієї історії розгортається досить несподівано. З точки зору людських цінностей, то для лікаря, який побачив бідного юнака і його матір не залишається нічого як самому придбати ліки у Німеччині. Безкорислива допомога ставиться на перше місце серед моральних цінностей в останніх розділах твору. Автор показує читачу настільки добрими можуть бути люди і як вони без користі для себе можуть діяти на благо інших. Насамкінець лікар пропонує сім'ї поселитись у нього в будинку, сам всиновлює Аділья і навчає його медицині.

Цей роман демонструє нам історію сім'ї, що попри своє горе не відмовилась від людяності. Вони не нарікали на долю, лиш тільки просили у Бога кращого життя, і він їх почув. Явуз Бахадироглу у своєму романі на перший план виносить людські моральні та духовні цінності і підкреслює те, що людина завжди повинна бути терпеливою і вдячною Богу за своє життя.

Духовні цінності людей автор також висвітлює у своїй збірці оповідань «Бідолашна мама». Ця збірка присвячена відносинам між батьками та дітьми. Хто ж як не батьки змалку виховують дітей, навчають життю, доглядають за ними і переживають за їх життя більше ніж за своє. Так в оповіданні Явуза Бахадироглу «Даю слово, мама» можемо побачити цікавий сюжет, який демонструє любов матері до свого сина. Сермет – хлопчик, який не поважає своїх батьків і абсолютно їх не слухає, одного разу потрапляє в аварію. Лікарі ставлять під загрозу його життя, адже дитина втратила велику кількість крові. Авжеж мати робить все для того, щоб врятувати сина,

тому погоджується на переливання своєї крові у його тіло, будучи при цьому хворою. На щастя, оповідання закінчилось позитивно. Сермета з мамою виписали з лікарні і хлопець зрозумів – що найбільша цінність для дитини – це її батьки. Після трагічної події юнак почав зовсім по-іншому відноситись до батьків, став їх поважати, прислухатись до них і допомагати їм.

«Seni şimdiye kadar çok üzdüm anneciğim. Çok yaramazlıklar yapıp seni üzdüm. Beni sevdiğini hep biliyordum, ama bu kadak çok bilmiyordum...Affet anneciğim...Artık seni hiç üzmeceğim».

«Я домепер тебе дуже засмучував, мамо. Я засмучував тебе своєю неслухняністю. Я знав, що ти мене любиш, але не знав що настільки сильно... Пробач, матусю...Я більше ніколи тебе не розчарую» [3, с. 56].

Наступні оповідання Явуза Бахадироглу «Дорога матуся» та «Бідолашна мама» піднімають проблеми відречення батьків від дітей. В основному причиною цього стає кар'єра, яку вони будують за кордоном. Так тато маленької дівчинки Айнур поїхав у Німеччину, коли її мама тяжко захворіла. А в іншому оповіданні хлопчина Льяс залишився без батьків на свято матері, через їх перебування в іншій країні. Ці дві розповіді базуються на темі основних моральних цінностей людей, таких як: любов до батьків, безкорисливість, допомога іншим, широчердечність, доброта тощо. Фінал може порадувати читача, адже тато Айнур усвідомлює свою помилку і повертається додому, а Льяс розуміє, що у деяких дітей батьки померли, тому він щасливий, що може чекати на маму з татом і отримувати від них телеграми.

Отже, Явуз Бахадироглу безперечно талановитий сучасний турецький письменник, який своїми творами не тільки розважає дітей, а й висвітлює у них виховні моменти, що сприяють зростанню як особистості дитини. Здебільшого він піднімає питання духовних цінностей різних верств населення та різних за віком людей. Майже у кожному

дитячому творі письменника присутня лінія аксіологічності, яка розвиває сюжет таким чином, що дитина сама починає задумуватись над тим, що в житті головне, якими якостями повинна володіти достойна людина і чому потрібно цінувати життя таким, яким воно є.

Висновки. У республіканський період при особливому соціально-політичному устрою Туреччини дитячі поети, беручи до уваги актуальні проблеми того періоду, зверталися до різних тем. Важливі життєві питання, висвітлені у творах літераторів, що вибрали певну ідеологічно-політичну точку зору, насправді, тісно пов'язані з турецьким світом. Як поезія так і проза, несуча відповідальність за необхідність врахування потреб суспільства того періоду, розвивалася з точки зору вибору тем відповідно до умов та ідей авторів. Сприйняття і критерії відбору тем в дитячих творах літераторів у ці роки успішно стимулювали розвиток літератури того періоду. Критики відбирали найкрасивіші і найкорисніші літературні твори, які зосереджувались на меті навчання дітей, а також відповідно до легкого і приємного сприйняття їх дітьми.

Сучасна турецька дитяча література також має на меті виховання дітей, яке базується на духовних і моральних цінностях. Аналізуючи сучасні дитячі тексти Явуза Бахадироглу можемо побачити, що теми його творів безпосередньо пов'язані із теорією та практикою виховання дітей, становленням ще зовсім юних читачів як особистостей, суспільно та національно свідомих громадян, у яких повинні правильно сформуватись соціальні гендерні ролі, але особливу увагу письменник приділяє моральному становленню дітей та звертає увагу саме на їх моральні цінності.

На даному етапі свого існування турецька дитяча література переживає період активного розвитку, що знаменується розширенням тематики, стильовими розгалуженням, жанровою розмаїтістю з незамінним новаторським підходом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Akbaş O. Dünyada ve Türkiye'de çocuk edebiyatı'nın gelişimi. Ankara, 2007. 547 s.
2. Bahadıroğlu Y. Doktor olacağım. İstanbul, 2012. 78 s.
3. Bahadıroğlu Y. Fedakar annem. İstanbul, 2012. 64 s.
4. Bahadıroğlu Y. Sular altında bir ülke. İstanbul, 2012. 96 s.
5. Gökşen E. İlk çocuk romanlarımız / Aylık dil ve edebiyat dergisi. İstanbul, 1972. S. 135–141.
6. Ulusal çocuk ve gençlik edebiyatı sempozyumu / Ankara üniversitesi eğitim bilimleri fakültesi. Ankara, 2006. 1247 s.
7. III. Ulusal çocuk ve gençlik edebiyatı sempozyumu / Ankara üniversitesi çocuk ve gençlik edebiyatı uygulama ve araştırma merkezi. Ankara, 2011. 1189 s.
8. Kıbrıs İbrahim. Çocuk edebiyatı. Ankara, 2002. 540 s.
9. Onur B. Cumhuriyet'in 80. yılında disiplinlerarası bakışla Türkiye'de çocuk. Ankara, 2004. 283 s.